

TUMAČENJE RIM 6,1—14 S POSEBNIM OSVRTOM NA KRSNI NAUK

Dr Marijan MANDAC

Rim. 6,1: Ti oūn eroūmen; epiménōmen tē hamartía, hina hē hárís pleonásē;

Pitanje kojim Pavao započinje šesto poglavlje poslanice Rimljanima ni najmanje se ne pojavljuje nenadano. Ono je već od ranije pripravljeno. Apostol, slijedeći svoju nutarnju logiku i sveobuhvatni pogled na stvarnosti, u *Rim. 3,5—8* tvrdi: »...zbilja naša nepravednost ističe pravednost Božju... zbilja mojom nevjernošću Božja je vjernost još više zasjala njemu na slavu...«. U r. 8 »neki« na ovakav način sažimlju Pavlovu misao: »Činimo zlo da bude dobro«.

U svakom slučaju, i Pavao je tako smatrao, nevjernost čovjeka i njegova lažljivost pokazuje u pravome svjetlu Božju vjernost i istinitost. (usp. *Rim. 3,3—4*). Problem koji je Pavao na tom mjestu dodirnuo predstavlja *daljnji* uvod u naše poglavlje. Međutim *neposredni* pristup pitanju bez sumnje je njegova tvrdnja u 5,20: »Zakon naknadno dođe da se poveća prekršaj. Ali gdje grijeh postade većim, tu se milost izli u preobilju«. Pavao u toj smionoj rečenici¹ ističe *negativno* značenje Zakona u povijesti spasenja: po Božjoj namjeri Zakon, sa svim svojim obavezama koje su bile neizvedive, otvorio je čovjeku oči i pokazao mu da je po sebi nesposoban činiti dobro i da je sav naklonjen zlu. Ali, tako misli Pavao, što je čovjek griješniji to se istinskije i svjetlije ukazuje dobrotu Boga koji nas je spasio po Isusu Kristu. Međutim, u *Rim. 6,1*, povijesno-spasilačka negativna uloga Zakona s pozitivnom posljedicom, prenesena je na dnevni život ljudi koji su već bili kršteni, i to je nedopustivo.²

1 Za poblize tumačenje *Rim. 5,20*, usp. J. JEREMIAS, *Zur Gedankenführung in den paulinischen Briefen*, u *Studia Paulina (In honorem Johannis de Zwaan)*, Haarlem, 1953, 148; O. KUSS, *Der Römerbrief (Röm 1,1—6,11)*, Regensburg, 1957, 295; N. GAUMANN, *Taufe und Ethik. Studien zu Römer 6 (Beiträge zur evangelischen Theologie, Bd. 47)*, München, 1967, 68. — Ovaj rad ima za svrhu pokazati na koje probleme nailaze suvremeni egzegete i teolozi kod analiziranja *Rim. 6,1—14*. To je tražilo da bibliografija bude što potpunija.

2 Skoro svi noviji istraživači *Rim. 6,1—14* upućuju na to da 6,1 valja povezati sa *Rim. 5,20*. Dobar broj tih autora za razumjevanje 6,1 doziva u pамет 3,5—8 ili neki od tih redaka. Usp. R. SCHNACKENBURG, *Das Heilsgeschehen bei der Taufe nach dem Apostel Paulus (Münch. Th. St. 1—1)*, München, 1950, 271 A. DESCAMPS, *La victoire du chrétien sur le péché d'après Rom, VI, 1—23*, u *Revue diocésaine de Tournai*, 6 (1951), 143—148, 145; J. JEREMIAS, *Gedankenführung*, 146—147; F. MUSSNER, »Zusammengewachsene durch die Ähnlichkeit mit seinem Tode«. *Der Gedankengang von Röm 6,1—6*, u *Trier theologische Zeitschrift*, 63 (1954), 257—265, 257; L. NIEDER, *Die Motive der religiös-sittlichen Paränese in den paulinischen Gemeindebriefen. Ein*

Objekcija retka 1 posve je »logična«: ako ljudska nevjernost pokazuje Božju vjernost; ako čovjek lažac očituje Božju istinitost; ako nepravednost pokazuje pravednost, onda je doista na snazi načelo da valja činiti zlo kako bi proizišlo dobro. Ako je doista točno da grijehe uvijek tuje milost, tada je »logično« zaključiti: valja što više griješiti da bi i milost bila što obilnija. Apostol će, sve i ostajući kod svojih tvrdnji u 3,5—8 i 5,20, u *Rim.* 6 pokazati da objekcija iz *Rim.* 6,1 niti je »logična« niti na svome mjestu kad se u pitanju nalazi *kršteni* čovjek.

U r. 1 doista se radi o *objekciji* na Pavlove tvrdnje. To pokazuje sama izreka *tí oūn eroūmen*³ kojom se Pavao služi u stilu diatribe antičkih filozofa da bi pobio prigovore na koje nailazi u izlaganju. Tom frazom kao da zaustavlja tok svoje misli kako bi se navratio na nešto što je ranije započeo i ostavio nedovršenim. *Tí oūn eroūmen* sili čitaoca da se na čas zaustavi, sabere i tako temeljitije uoči težinu i značaj problema o kojem je riječ. Nije baš jasno *tko* je Pavlu postavio pitanje iz r. 1: sam sebi poput ciničkih i stoičkih filozofa, pučkih promicatelja morala? Da li prigovor dolazi od kršćanina, od židovskog mislioca, judeokršćanina, helenokršćanina ili od članova rimske zajednice?⁴ U svakom slučaju postavljač objekcije smatra da se ona s pravom oslanja na Apostolove tvrdnje. *Dno prigovora* ili *pravi njegov domet* jest, kako se čini, u ovome: Pavao tvrdi da je Božja milost i opravdanje čovjeka do te mjere dar koji čovjek ne može ničim zaslužiti, već jedino prihvatiti vjerom, da protivnik zaključuje da je svaki moralni pokušaj i nastojanje o dobru suvišno. Čovjek nikako nije Bogu partner, već mu je potpuno nevažan. U dnu se zapravo radi o poimanju, i to krivom, Pavlove nauke o milosti koja, misli protivnik, isključuje svaku mogućnost etike.⁵

Beitrag zur paulinischen Ethik (Münchener theologische Studien, 1,12), München, 1956, 24; O. KUSS, *Römer*, 293—295; F.—J. LEENHARDT, *L'Épître de Saint Paul aux Romains (Commentaire du Nouveau Testament, 6)*, Paris, 1957, 88; J. HUBY, *Épître aux Romains (Verbum Salutis, 10)*, izd. S. LYONNET, Paris, 1957, 206; G. WAGNER, *Das religionsgeschichtliche Problem von Römer 6,1—11 (Abhandlungen zur Theologie des Alten und Neuen Testaments, W. Eichrodt—O. Culmann)*, Zürich, 1962, 296; C. K. BARRET, *A Commentary on the Epistle to the Romans*, London, 1962, 121; E. LARSSON, *Christus als Vorbild. Eine Untersuchung zu den paulinischen Tauf- und Eikontexten. (Acta seminarii neot. upsalensis)*, Uppsala, 1962, 48; N. GAUMANN, 25, 28, 31, 68; P. ALTHAUS, *Der Brief an die Römer (Das Neue Testament Deutsch, 6)*, izd. 10, Göttingen, 1966, 61; B. REY, *Créés dans le Christ Jésus. La création nouvelle selon saint Paul (Lectio divina, 42)*, Paris, 1966, 95; R. C. TANNEHILL, *Dying and Rising with Christ. A Study in pauline Theology (Beiheft zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der Älteren Kirche, W. Elster, 32)*, Berlin, 1966, 7—8; O. MICHEL, *Der Brief an die Römer (Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament, H. A. W. Meyer, 4)*, izd. 13, Göttingen, 1966, 152; F.—J. ORTKEMPER, *Das Kreuz in der Verkündigung des Apostels Paulus, Stuttgarter Bibelstudien, 24*, Stuttgart, 1968, 68; U. LUZ, *Zum Aufbau von Röm. 1—8, u Theologische Zeitschrift, 25 (1969)*, 161—181, 169; H. FRANKEMOLLE, *Das Taufverständnis des Paulus. Taufe, Tod und Auferstehung nach Röm 6, (Stuttgarter Bibelstudien, 47)*, Stuttgart, 1970, 23, 31.

³ U vezi sa »sto čemo dakle recis«, R. BULTMANN, *Der Stil der paulinischen Predigt und die kynisch-stoische Diatribe (Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments, 13)*, Göttingen, 1910, 67; J. JEREMIAS, *Gedanken*, 146; C. K. BARRETT, *Commentary*, 121; N. GAUMANN, *Taufe*, 68; H. FRANKEMOLLE, *Taufe*, 31—32.

⁴ O tome *tko* je formulirao objekciju u 6,1, vidi kod J. SCHNEIDER, *Die Taufe im Neuen Testament*, Stuttgart, 1952, 44; O. KUSS, *Römer*, 294; J. HUBY, *Épître*, 206; J. KÜRZINGER, *Typos didakhes und der Sinn von Röm 6,17 f.*, u *Biblica*, 39 (1958), 156—176, 157; P.—E. LANGEVIN, *Le baptême dans la Mort-Résurrection. Exegese de Rm 6,1—5, u Sciences Ecclésiastiques*, 17 (1965), 29—65, 33—35; O. MICHEL, *Brief*, 149; R. C. TANNEHILL, *Dying*, 7—8; P. ALTHAUS, *Brief*, 61; W. BIEDER, *Die Verheissung der Taufe im Neuen Testament*, Zürich, 1966, 190; B. REY, *Créés*, 95; K. KERTELGE, »Rechtfertigung« bei Paulus. Studien zur Struktur und zum Bedeutungsgehalt des paulinischen Rechtfertigungsbegriffs (Neutestamentliche Abhandlungen, NF, 3), Münster, 1967, 264; N. GAUMANN, *Taufe*, 28, 68—69; F.—J. ORTKEMPER, *Kreuz*, 68; H. FRANKEMOLLE, *Taufverständnis*, 23, 31—32.

⁵ Za teološku problematiku *Rim.* 6,1, usp. prije svega N. GAUMANN, *Taufe*, 105—107, 69, 129. Isto tako vidi G. WAGNER, *Problem*, 296; W. F. FLEMINGTON, *The New Testament Doctrine of Baptism*, London, 1964, 59; L. FAZEKAS, *Taufe als Tod in Röm. 6,3ff.*, u *Theologische Zeitschrift*, 22 (1966), 305—318, 306; P. ALTHAUS, *Brief*, 61; R. C. TANNEHILL, *Dying*, 7—8; O. MICHEL, *Brief*, 148.

»Grieh« (*hamartía*) za koji prigovor pita da li da u njemu »ostanemo«⁶ nema prvenstveno u vidu pojedinačno i konkretno griješenje čovjeka, već se prije svega odnosi na »grieh« koji Pavao poima kao živo biće koje igra bitnu ulogu u povijesti spasenja.

Taj je »grieh« netko tko ima vlast i područje nad kojim gospodari. Osobni grijesi pojedinca samo su vanjsko očitovanje moći tog »grieha« koji vlada nad svim ljudima. Nalazeći se u srcu svakog čovjeka, ovaj »grieh« u njemu »vlada«, njime se služi kao »oružjem nepravednosti«, nad njime »gospodari«, ono mu »robuje« (*Rim.* 6,6.12—14). Ta je demonska *hamartía* uz Zakon i Križ glavni protagonist u Pavlovom shvaćanju drame spasenja.⁷

Ostati i dalje na području na kojem vlada »grieh« značilo bi, prema objekciji, činiti da »milost« postane još »obilnijom«.⁸ Pod »milošću« (*kháris*) Pavao ima na umu Božju dobrotu koja je očitovana u životu i djelu Isusa Krista. Čovjek ničim nije zaslužio dolazak Isusa Krista. Njega je Otac poslao jedino poradi svoje ljubavi prema ljudima. Djelo otkupljenja nije postignuto ljudskim nastojanjem. Ono je »milost«.⁹

Misao je objekcije potekla, kako vidimo, od povijesno-spasiteljskog razjašnjenja uloge Zakona i od dogmatskog tumačenja ljudskoga stava pred »griehom« i »milosti«.¹⁰ Pavao je u predhodnom poglavlju rastumačio kako je došlo do promjene na prijestolju: »milost« je odagnala »grieh«.¹¹ Kršćani ne mogu više biti podložnici »grieha« jer on nije više na vlasti. Da bi izrazio stav kršćanina prema tim dvama vladarima, Pavao se u našem odlomku obilno služio pravnim terminima.¹² On zapravo želi izložiti kako je objekcija u r. 1 koja izgleda da je logički »dakle« (*oûn*) njegovih ranijih izreka zapravo jedno »ludo pitanje«.¹³

6 Dok Vulgata i neki grčki manuskripti čitaju na tome mjestu futur: *permanebimus* odnosno *epimenoumen*, daleko je prihvatljiviji deliberativni konjunktiv kako imaju najbolji manuskripti. Usp. S. LYONNET, u J. Huby, *Épître*, 589; M. ZERWICK, *Analysis philologica Novi Testamenti graeci*, izd. 2, Rim, 1960, 345.

7 O »griehus na ovome mjestu i općenito kod Pavla: M. BARTH, *Die Taufe — ein Sakrament? Ein exegetischer Beitrag zum Gespräch über die kirchliche Taufe*, Zürich, 1951, 221; V. WARNACH, *Taufe und Christuseschehen nach Römer 6*, u *Archiv für Liturgiewissenschaft*, 3 (1954), 284—366, 292; M.—E. BOISMARD, *Baptême et renouveau*, u *Lumière et Vie*, 27 (1956), 103—118, 105; O. KUSS, *Zur paulinischen und nachpaulinischen Tauflehre im Neuen Testament*, u *Theologie und Glaube*, 42 (1952), 401—425 — *Auslegung und Verkündigung*, 1, Aufsätze zur Exegese des Neuen Testaments, Regensburg, 1963, (— *Auslegung*), 121—125 — *Testament*, 124; J. KÜRZINGER, *Typos*, 161—162e; E. BRANDENBURGER, *Adam und Christus. Exegetisch-religionsgeschichtliche Untersuchung zu Röm 5, 12—21* (1. Kor, 15). (*Wissenschaftliche Monographien zum Alten und Neuen Testament*, 7), Neukirchen, 1962, 160; R. C. TANNEHILL, *Dying*, 16; N. GAUMANN, *Taufe*, 69—70; L. SCIPIONI, *Il battesimo: incorporazione al Cristo ed alla Chiesa*, u *Sacra Doctrina*, 48 (1967), 457—474, 464; L. SCHEFFCZYK, *Sünde*, u *Handbuch theologischer Grundbegriffe* (= HbThGr), 2, 597—606, 600; W. GRUNDMANN, *Die Sünde im NT*, u *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, izd. G. KITTEL—G. FRIEDRICH (= ThW), 1, 311—317; H. FRANKMÖLLE, *Taufverständnis*, 33.

8 H. FRANKMÖLLE (str. 33) primjećuje da glagol *pleonázo* (u njemu usp. G. DELLING u ThW, 6, 263—266), imade superlativno značenje kad je doveden u vezu sa »milošću«.

9 Za značenje riječi *milost*, usp. *Die Bibel... mit den Erläuterungen der Jerusalemer Bibel*, A. ARENHOEVEL-DREISLER-VÖGTLE, Herder, 1969 (= *Bibel*), 1617—1618; N. GAUMANN, *Taufe*, 70.

10 Usp. H. FRANKMÖLLE, *Taufverständnis*, 34.

11 Autori veoma rado motrebjavaju usporedbu promjene na vladarskom prijestolju, usp. M. BARTH, *Taufe*, 235; K. KERTELGE, *Rechtfertigung*, 264; R. C. TANNEHILL, 17.

12 J. KÜRZINGER (*Typos*, 161—162. *Zur Taufaussage von Röm 6*, u *Universitas. Festschrift für Bischof A. Stohr*, 1, Mainz, 1960, 94) na poseban način ističe da Pavao svoju misao od početka retka pa nadalje oblači u robovlasničku pravnu teoriju svoga vremena.

13 Izraz je od M. BARTH, *Taufe*, 221.

14 U vezi sa »daleko od toga«, R. BULTMANN, *Stil*, 67; M. BARTH, *Taufe*, 235; L. FAZEKAS, *Taufe*, 306; N. GAUMANN, *Taufe*, 70; — Inače *La Sainte Bible... de Jérusalem*, Paris, 1961 (= *Bible*), u izreku stavlja u r. 1. str. 1498.

Rīm. 6,2: *Mē gēnoito hoitines apethānomen tē hamartía, pōs éti zēsomen en autē;*

Prigovor što ga je Pavao sažeto iznio u r. 1 odbačen je u stilu ciničko-stoičke dijatribe s jednim neoborivim »nikada«, »naravno da ne«, »nikada više«, »daleko od toga« (*mē gēnoito*). U tome *mē gēnoito* istaknuta je sva nemogućnost i apsurdnost postavljene objekcije. Pavlu je svojstveno da tako postupi: u prvome naletu odbija prigovor s *mē gēnoito* da bi potom razlaganjem pokazao da protivnik nema pravo i pozitivno utvrdio suprotno stajalište.¹⁴ Tako će postupiti i u ovom odlomku.

Pavao u r. 2a daje bitni, prvi i osnovni odgovor na postavljeno pitanje. Tu je tako reći postavljena *teza* koju će kasniji reci samo razjasniti i dokazati.¹⁵ On veli: kršćani su u odnosu na grijeh mrtvi. Između to dvoje nema nikakvoga spoja ili veze. Sav je naglasak retka na aoristu *apethānomen*¹⁶ koji imade u vidu događaj ili čin koji je jednom i konačno ostvaren. Taj »umrijesmo« ne uključuje neko polagano, etičko umiranje koje bi bilo plod čovjekovog napora, već je činjenica koja je odjednom u prošlosti ostvarena da bi imala trajno značenje.¹⁷ *Tē hamartía* određuje vid pod kojim »umrijesmo«. Dativ *tē hamartía* jest dativ štete odnosno dativ odnosa.¹⁸ Prema tome, Apostol tvrdi da smo mrtvi na štetu ili u odnosu na grijeh. Taj gospodar, ta vlast ili sila¹⁹ s nama nema više ništa jer smo mi za nju mrtvi. Pavlu preostaje da naznači način na koji smo mi »umrli na štetu grijeha« da bismo mu prestali biti podložni jer više nismo na području na kojem »grijeh« *ca-ruje*.²⁰

Budući da smo mi kršćani »ti-takvi« (*hoitines*)²¹ koji »umrijesmo u odnosu na grijeh«, u r. 2b logično stoji pitanje: »Kako ćemo još živjeti u njemu?«

15 Usp. E. STOMMEL, *Das »Abbild seines Todes« (Röm. 6,5) und der Tauftritus, u Römische Quartalschrift*, 50 (1955), 1–21, 9; O. KUSS, *Römer*, 295–296; C. K. BARRETT, *Commentary*, 121; P.—E. LANGEVIN, *Baptême*, 36; N. GAÜMANN, *Taufe*, 72; F.—J. ORTKEMPER, *Kreuz*, 68.

16 Za značenja *apothnesko*, R. BULTMANN, u *ThW*, 3, 7—25.

17 U vezi sa »umrijesmo«, usp. E. STOMMEL, *Abbild*, 7; P.—E. LANGEVIN, *Baptême*, 37; N. GAÜMANN, *Taufe*, 72; H. FRANKEMOLLE, *Taufverständnis*, 34.

18 Autori uglavnom »griješmo« uzimaju za dativ štete: R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 28; V. WARNACH, *Taufe*, 293; F. MUSSNER, *Zusammengewachsene*, 257, bilj. 2; N. GAÜMANN, *Taufe*, 72, bilj. 39; F.—J. ORTKEMPER, *Kreuz*, 68, bilj. 418. Nekolicina su ipak za dativ odnosa: E. STOMMEL, *Abbild*, 7; P.—E. LANGEVIN, *Baptême*, 37.

19 »Grijeh« iz r. 2 isti je sa »griješmo« iz r. 1 H. W. SCHMIDT, *Der Brief des Paulus an die Römer*, Berlin, 1963, 108; W. THÜSING, *Per Christum in Deum. Studien zum Verhältnis von Christozentrik und Theozentrik in den paulinischen Hauptbriefen (Neutestamentliche Abhandlungen, NF, 1)*, izd. 2, Münster, 1969, 68.80–81.89; F.—J. ORTKEMPER, *Kreuz*, 68.

20 E. STOMMEL ističe (*Abbild*, 7–8) da »umrijeti grijeh« uključuje oprostjenje grijeha. To nije isključeno, ali se ipak prvenstveno u r. 2 radi o izuzimanju ispod vlasti grijeha koji je shvaćen kao osoba koja imade vlast na nekom području i nad nekim podložnicima.

21 F. ZORELL (*Lexicon graecum Novi Testamenti*, izd. 2, Pariz, 1931, 943–944) donoseći *Rim. 6,2* veli da *hōstis* u NZ ističe kakvoću (*qualitas*) osoba. To isto naglašava C. K. BARRETT, *Commentary*, 121. P.—E. LANGEVIN (str. 37, bilj. 20) upozorava na uzročno obilježje riječi *hoitines*.

22 Doduše neki manuskripti imaju umjesto futura konjunktiv aorista. Smisao ostaje isti, ali je futur prikladniji jer Pavao iznosi činjenicu. Usp. N. GAÜMANN, *Taufe*, 72, bilj. 40; H. FRANKEMOLLE, *Taufverständnis*, 35. — Inače u tekstu se radi o »logičkom« futurur: V. WARNACH, *Taufe*, 314; M. RISSI, *Die Taufe für die Toten. Ein Beitrag zur paulinischen Tauflehre (Abhandlungen zur Theologie des Alten und Neuen Testaments, 42)*, Zürich, 1962, 79, bilj. 91; P.—E. LANGEVIN, *Baptême*, 37, bilj. 20.

23 M. BARTH (*Taufe*, 221) upozorava da *en* u ovome retku nema prvotno mjesno značenje već bi radije trebalo prevesti sa *u odnosu prema*.

Tekst upotrebljava futur *zēsomen*,²² ali je očito da se radnja odnosi na sadašnji život kršćanina. Od časa od kad je postao mrtav na štetu grijeha, kršćanin ne može imati više nikakvog »odnosa«²³ s tom silom koja je ranije nad njim vladala. Kršćanin je promijenio gospodara. »Grijeh« je izgubio prijestolje da bi ga zaposjela »milost«. Apostol će u recima koji slijede precizirati koji je to život kojim »ćemo živjeti«²⁴ nakon što »umrijesmo«.

U svakom slučaju, i to treba istaći, r. 2 sa svojim »umrijeti« i »živjeti« nema prvotno u vidu napor čovjeka koji bi svojim nastojanjem izbjegao grijehu i živio u pravednosti. Taj redak valja prvenstveno shvatiti kao povijesno-spasiteljsku činjenicu: imade čas kada su ljudi prešli s jednog načina življenja na drugi. Umrli su da bi živjeli.²⁵

Rim. 6,3: E agnoēite hōti hōsoi ebaptisthēmen eis Hristōn Iesoūn, eis tōn thánaton autoū ebaptisthēmen;

Apostol Pavao započinje s r. 3 dokazivati i razjašnjivati svoju tvrdnju iz prethodnog retka. On je ustvrdio da kršćanin ne stoji više u nikakvom odnosu s grijehom. Krštenik posjeduje takav život koji ga posvema odjeljuje od sile grijeha. S jedne je strane život, a s druge smrt. Mosta između toga dvoje nema. Pavao će u r. 3 i slijedećima pokazati kako se to za pojedinog čovjeka ostvaruje.

1. — »Ili ne znate«.

Taj izraz, kako izgleda, preuzet je iz načina govora pučkih filozofa i dijatribe sa svrhom da se stekne naklonost čitaoca.²⁶ Nije potpuno jasno što je Pavao zapravo htio s tim »ili ne znate« (*ē agnoēite*). Izraz bi se mogao shvatiti kao da Apostol pretpostavlja da je sve ono, što on u odlomku govori, već poznato rimskoj zajednici. U tom bi slučaju krsna teologija odlomka već ranije bila sastavni dio opće misijske propovjedi i uobičajene kateheze. Pavao u *Rim. 6,3—11* ne bi donio ništa nova ni originalna. Samo bi za potvrdu svoga retka 2 dozvao u sjećanje ono što čitaoci rimske crkve, koju on inače nije ustanovio, već od ranije znaju.²⁷ Dade se »ili ne znate« i drukčije protumačiti Rimski bi

²² »Živjeti« ima u 6,2 obilježje čudorednog ponašanja, usp. L. NIEDER, *Motive*, 19.

²³ Usp. H. FRANKEMOLLE, *Taufverständnis*, 35.

²⁴ Vidi za to pitanje N. GAUMANN, *Taufe*, 72—73; H. FRANKEMOLLE, *Taufverständnis*, 40; *Traduction oecuménique de la Bible. Nouveau Testament*, Paris, 1972 (= *Oecuménique*), 464, bilj. s.

²⁷ Većina autora drži da »ili ne znate« ukazuje na to da je rimskoj zajednici, ili bila poznata, ili morala biti poznata krsna nauka odlomka: M. BARTH, *Taufe*, 226; Ph. SEIDENSTICKER, *Lebendiges Opfer* (*Röm 12,1*), *Ein Beitrag zur Theologie des Apostels Paulus* (*Neutestamentliche Abhandlungen*, XX, 1/3), Münster, 1954, 238; R. SCHNACKENBURG, *Todes — und Lebensgemeinschaft mit Christus. Neue Studien zu Röm 6, 1—11*, u *Münchener theologische Zeitschrift*, 6 (1955), 32—53, 41—42; E. STOMMEL, *Abbild*, 5—6; L. NIEDER, *Motive*, 25; F.—J. LEENHARDT, *Épître*, 88, bilj. 2; D. MOLLAT, *Nous sommes morts au péché* (*Romains 6,1—14*), u *Vie chrétienne*, 15 (1959), 13n—16, 13; G. DELLING, *Die Zueignung des Heils in der Taufe. Eine Untersuchung zum neutestamentlichen »taufen auf den Namen«*, Berlin, 1961, 77, bilj. 267; E. LARSSON, *Christus*, 52; C. K. BARRETT, *Commentary*, 121; M. RISSI, *Taufe*, 72; J. YSEBAERT, *Greek Baptismal Terminology. Its Origins and early Development*, Nijmegen, 1962, 55; G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism in the New Testament*, London, 1963, 126—127; W. F. FLEMINGTON, *New Testament*, 60, bilj. 1; R. C. TANNEHILL, *Dying*, 12—14; O. MICHEL, *Brief*, 149—153; P. ALTHAUS, *Brief*, 61—62; E. LOHSE, *Taufe und Rechtfertigung bei Paulus*, u *Kerygma und Dogma*, 11 (1965), 308—324, 315—316; N. GAUMANN, *Taufe*, 46, 72—73; R. BULTMANN, *Theologie des Neuen Testaments*, izd. 6, Tübingen, 1968, 135—155, 143—144.

vjernici doduše znali sadržaj trećeg retka, ali bi u tekstu koji slijedi Pavao podrobnije razjasnio povezivanje krštenja i Kristove smrti, o čemu govori taj redak, pri čemu bi imao svoje osobne vidike produbljivajući krsnu teologiju. Taj je način razjašnjenja, kako izgleda,²⁸ bliži stvarnosti. Uostalom, moglo bi se desiti, i to je treća hipoteza, da »ili ne znate« sam po sebi ništa pozitivno ne kaže o tome da li su vjernici u Rimu već poznavali krsnu nauku odlomka koju studiramo odnosno da li je i koliko je Apostol u *Rim.* 6,3—14 originalan.²⁹

2. — »Bismo kršteni u Kristu Isusu«

Raščlanjujući taj dio trećeg retka valja vidjeti u kojem smislu Pavao upotrebljava glagol *baptizō*, što znači prijedlog *eis* i koje je značenje cjelokupne izreke. Osnovno značenje glagola *baptizō* ne predstavlja poteškoće. Riječ znači: »uroniti«, »umočiti«, »porinuti u more«, »potopiti«, »prati se«, »biti izložen opasnostima«, »poginuti«, »upropastiti«, »uništiti«, »propasti«.³⁰ Stvar postaje složenom kada tražimo što *baptizō* znači u našem retku. Nema sumnje da je glagol postao, uzimajući stvar općenito, tehnički termin koji u Novom Zavjetu označuje čin primanja u kršćansku zajednicu, odnosno krsni obred tj. »krstiti«. Pri tom čak nije potrebno niti izričito napominjati »vodu« jer je ona sadržana u samom glagolu.³¹ Uza sve to nije posve sigurno da li je *baptizō* postao do te mjere »krstiti« da Pavao ne bi mogao u r. 3 još uvijek imati u pameti originalno značenje »uroniti«. Stvarno neki autori drže³² da glagol *baptizō* u r. 3 pretpostavlja da je normalan način krštenja za to vrijeme još uvijek bilo uranjanje. Time bi, nema sumnje, na veoma zoran način bila izražena povezanost između krštenika i Krista što predstavlja bitnu poruku krsne nauke iz ovoga odlomka. Ali valja istaći da nije posve sigurno da bi pracrkva podjelivala krst od početka uranjanjem već je veća vjerojatnost da se radilo o polijevanju ili škropljenju.³³ U svakom slučaju tumačenje trećeg retka ne bi smjelo biti, ka-

28 Usp. Y. TRÉMEL, *Le baptême, incorporation du chrétien au Christ*, u *Lumière et Vie*, 27 (1956), 81 sl.; P.—E. LANGEVIN, *Baptême*, 39; G. WAGNER, *Problème*, 292—293, 299; B. REY, *Créés*, 96—104.

29 E. DINKLER (*Taufe*), u *Die Religion in Geschichte und Gegenwart, Handwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft*, izd. 3, Tübingen, 1963, stupac 627—637), na pr. drži da je Pavao svoju krsnu nauku ovoga odlomka preuzeo od kršćanske helenističke zajednice.

30 O značenjima za *baptizo*, usp. F. ZÖRELL, *Lexicon*, 209—211; W. BAUER, *Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der übrigen urchristlichen Literatur*, Berlin, izd. 5, 1958, 261—263; A. OEPKE, *Baptizo*, u *ThW.* 1, 527—544; R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 19; E. STOMMEL, *Christliche Taufriten und antike Badesitten*, u *Jahrbuch für Antike und Christentum*, 2 (1959), 5—14, 5, 9, *Abbild.* 3; O. KUSS, *Zur Frage einer vorpaulinischen Todestaufe*, u *Münchener theologische Zeitschrift*, 4 (1953), 1—17 = *Auslegung*, 162—186, 171—172.

31 Doista, velik broj autora drži da je *baptizo* u cijelom Novom Zavjetu, uključivši Pavla, tehnički termin za »krstiti«. Vidi A. OEPKE, *baptizo*, 528—537; M. BARTH, *Taufe*, 225; R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 19; N. Studien, 41; M. RISSL, *Taufe*, 73; — P.—E. LANGEVIN, 42; N. GAUMANN, *Taufe*, 73; K. BARTH, *Das christliche Leben (Fragment). Die Taufe als Begründung des christlichen Lebens. Die christliche Dogmatik*, 4, 4, Zürich, 1967, 49; H. FRANKEMÖLLE, *Taufverständnis*, 48—49.

32 Usp. J. HAVET, *Christ collectif ou Christ individuel en 1 Cor., X 11, 12?*, u *Ephemerides theologicae lovanienses*, 23 (1947), 512; O. KUSS, *Römer*, 296, *Frage*, 172, *Testament*, 123, *bilj.* 4. — Ipak posebice ističu da *baptizo* u r. 3 pretpostavlja uranjanje na pr. V. WARNACH, *Taufe*, 295, *Die Tauflehre des Römerbriefes in der neueren theologischen Diskussion*, u *Archiv für Liturgiewissenschaft*, 5 (1958), 274—332, 283—284; J. YSEBAERT, *Greek*, 54; J. BETZ, *Taufe*, u *HbThGr*, II, 614—630; 615; H. W. SCHMIDT čak u svom prijevodu teksta upotrebljava »eingesenkt« i »versenkt«, *Brief*, 106. W. BAUER piše: »Krštenje *eis* *Khr.* za Pavla je uranjanje u Kristovu smrt« (str. 262).

33 K. BARTH, *Dogmatik*, 49; F.—J. ORTKEMPER, 70—71.

ko se čini, usmjereno liturgijskom motivacijom. Pavao nema pred očima, barem ne izravno, vanjski krsni obred da bi ga onda teološki razjašnjavao. Još manje bi imao u vidu eventualnu praksu uronjavanja.

Valja nadalje zapaziti da se *baptízō* nalazi u oba dijela retka u pasivu. Time je kršćansko krštenje razlučeno od prozelitskog krštenja i helenističkih obreda inicijacije kod čega je pojedinac sam nad sobom izvodio čin. Kod kršćanskog krsta na djelu je Bog. Krštenik podliježe i na sebi pretrpljuje čin što ga nad njim izvodi sam Bog.³⁴ Aorist pokazuje da je krštenje ostvareno jednom i da se više ne da ponoviti.³⁵

Za razumijevanje izraza koji analiziramo od velike je važnosti uočiti značenje prijedloga *eis*. To razumijevanje nije bez poteškoća jer *eis* imade mnogo značenja³⁶ od kojih bi barem nekoliko njih pristojalo našoj rečenici. Jedan dio autora oslanja se na prvo i osnovno značenje prijedloga koje veli da *eis* znači »ulazak unutra u mjesto, stvar, osobu«.³⁷ Tad bi naš r. 3 uključivao ulazak »u« (*eis*) Krista, odnosno »uronjenje u« Krista. Međutim pretežna većina istraživača polazeći valjda od jednog još šireg značenja prijedloga gdje bi *eis* označavao »pravac prema unutrašnjosti neke stvari ili pak prema njenoj neposrednoj blizini«,³⁸ pronalazi druge varijante značenja za redak 3. Tako za mnoge autore *eis* na ovome mjestu veli »odnos«, »osobni odnos« i trebalo bi ga prevesti: »biti kršten u odnosu na«, »u vezi sa«. Tad bi krštenje u bitnome bilo stvaranje »povezanosti« i »odnosa« između krštenika i Krista.³⁹ Uočavajući da *eis* ne može u r. 3 imati, osim možda jako izbljedjeli, mjesni smisao,⁴⁰ neki se zadržavaju na posve općenitom značenju prijedloga koji bi uključivao »početno gibanje« koje krštenika doводи Kristu.⁴¹

Opet jedan broj autora otklanja svaku mogućnost mjesnoga značenja za *eis* u trećem retku.⁴² Prijedlog bi označavao cilj koje krštenje ima pred sobom i ostvaruje ga.⁴³ Posve općenito govoreći *eis* bi htio istaknuti da krsni čin uvodi u povijest koju je svojom pojavom započeo i odredio Isus Krist.⁴⁴

»Krist Isus« (*Khristòs Iesoūs*) iz ovog retka zacijelo je proslavljeni Isus. Oni kako je proslavljeni Isus onaj koji je bio razapet i koji je uskrsnuo, Pavao sigurno ima na umu, govoreći o *Khristòs Iesoūs*, njegovu

34 Usp. V. WARNACH, *Taufe*, 293–294.

35 Usp. V. WARNACH, *Taufe*, 294.

36 Usp. F. ZORELL, *Lexicon*, 374–380; W. BAUER, *Wörterbuch*, 451–457; A. OEPKE, *eis*, u ThW, II, 418–432; F. BLASS — A. DEBRUNNER, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, izd. 10, Göttingen, 1959, 205–207.

37 F. ZORELL, *Lexicon*, 374. — Mjesno značenje za *eis* u 6,3 pretpostavljaju na pr. J. SCHNEIDER, *Taufe*, 45 bilj. 72, E. BEST, *One Body in Christ. A Study in the Relationship of the Church to Christ in the Epistles of the Apostle Paul*, London, 1955, 67.73.

38 W. BAUER, *Wörterbuch*, 451–452.

39 Usp. općenito o »odnosnom« značenju za *eis* kod F. ZORELL, *Lexicon*, 379–379; A. OEPKE, *eis*, 428–431; za Rim. 6,3 kod J. HAVET, *Christ*, 513; M. RISSI; *Taufe*, 130; G. DELLING, *Zueignung*, 80 bilj. 280, 82 bilj. 288, *Die Heilsbedeutung der Taufe im Neuen Testament*, u *Kerygma und Dogma*, 16 (1970), 259–281, 261 bilj. 11; F.—J. ORTKEMPER, *Kreuz*, 71 bilj. 444; H. FRANKMÖLLE, *Taufverständnis*, 44.

40 Tako A. OEPKE, *baptizo*, 537.

41 Usp. M. BOUTTIER, *En Christ. Etude d'exégèse et de théologie pauliniennes (Etudes d'histoire et de philosophie religieuses)*, 54), Paris, 1962, 86 i A. HAMÄNN, *Le Baptême et la Confirmation (Le Mystère Chrétien)*, Desclée, 1969, 29 bil. 10.

42 M. BARTH, *Taufe*, 225; R. SCHACKENBURG, *N. Studien*, 41; G. DELLING, *Zueignung*, 80, bilj. 280, 82 bilj. 288; J. YSEBAERT, *Greek*, 49–50; N. GAUMANN, *Taufe*, 73–74.

43 Općenito o namjernom značenju za *eis*, W. BAUER, *Wörterbuch*, 453–455. Za Rim. 6, 3, P. DACQUINO, *La formula paolina «in Cristo Gesù», u La scuola cattolica*, 87 (1959), 278–291, 280 bilj. 12; M. RISSI, *Taufe*, 73; J. YSEBAERT, *Greek*, 48.51.53; G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 128; P.—E. LANGEVIN, *Baptême*, 45.

44 Usp. F. NEUGEBAUER, *Das Paulinische «in Christo»*, u *New Testament Studies*, 4 (1957–1958), 124–138, 130.

smrt i uskrsnuće kao osnovne povijesno-spasiteljske događaje kamo nas vodi, ili u odnos s kojima nas stavlja *baptisthēnai eis Khristón*.⁴⁵

S obzirom na krsnu formulu⁴⁶ iz ovoga odlomka, uočavamo više problema koji se odnose na oblik ili na smisao. Prije svega valjalo bi razjasniti odnos između *baptisthēnai eis Khristón* i daleko ubičajenijeg, i vjerojatno starijeg, oblika *baptisthēnai eis tò ónoma*.⁴⁷ Pri tome nisu sve poteškoće razjašnjene niti oko porijekla i značenja izraza *eis tò ónoma* bilo u vankrsnom ili u krsnom kontekstu. Svakako formula dolazi iz grčkog načina poslovanja novcem te bi značila »na račun toga i toga« što bi u širem značenju izražavalo svaki prijenos vlasništva ili je pak prijevod rabinskog izraza »s obzirom na«, »u ime«, »pozivajući se na ime«. ⁴⁸ Taj bi dvostruki smisao ostao i onda kad je formula upotrebljena u krsnom kontekstu.⁴⁹

Apostol Pavao poznaje izraz *baptisthēnai eis tò ónoma*. Upada u oči da ga on izbjegava kad iznosi svoja krsna razmišljanja ili izričito govori o kršćanskom krštenju.⁵⁰ Upravo to sili na postavljanje pitanja o odnosu između formule koja je upotrebljena u *Rim. 6,3* i *baptisthēnai eis tò ónoma*. O rješenju toga pitanja ovisi razumijevanje smisla formulacije *baptisthēnai eis Khristón*.

Jedan dio istraživača smatra da je izraz *baptisthēnai eis Khristón* samo skraćeni oblik onog *bap. eis tò ónoma*.⁵¹ U tom slučaju naš redak veli da je krštenik postao svojina, vlasništvo i posjed Isusa Krista.⁵² Obavio je čin kojim je upisan »na račun Krista Isusa«. Neki doduše drže da izraz *bap. eis Khristón* zadržava nešto od juridičkog značenja, ali smatraju da smisao retka ide dalje i uključuje da je po krštenju nastao takav odnos između krštenoga i Krista da je krštenik sudbinski i životno sjedinjen s Kristom.⁵³

Na drugoj se strani nalaze autori koji upućuju na to da Pavao upravo izbjegava izraz *bap. eis Khristón* jer bi on bio juridički, što ne odgovara niti cjelokupnoj apostolovoj teologiji niti našem odlomku.⁵⁴ Otklonivši pravni vidik iz r. 3 naglašuju da *baptisthēnai eis Khristón* zapravo znači »uronjenje u Krista« koji bi bio predočen kao neki »duhovni ele-

45 Usp. S. LYONNET, u J. HUBY, *Épître*, 590; G. DELLING, *Zueignung*, 74.75.79; G. BRAU-MANN, *Vorpaulinische christliche Taufverkündigung bei Paulus* (Beiträge zur Wissenschaft vom Alten und Neuen Testament, V, 2), Stuttgart, 1962, 18.29; F.-J. ORTKEMPER, *Kreuz*, 72; H. FRANKEMÖLLE, *Taufverständnis*, 52.

46 Jasno je da ovdje izraz »krsna formula« nema tehničko značenje kasnije sakramentalne teologije.

47 Usp. *Dj. 19, 5*; *Mt. 28, 19*; *1 Kor. 1, 13, 15*.

48 Za porijeklo i značenje izraza *eis tò ónoma*: A. OEPKE, *baptizo*, 537; R. SCHNACKEN-BURG, *Heilsgeschehen*, 15–18; O. KUSS, *Zur vorpaulinischen Tauflehre im Neuen Testament, u Theologie und Glaube*, 41 (1951), 289–309 (= *Auslegung*, 98–120 (= *Tauflehre*), 98 bilj. 4; J. GE-WIESS, *Name, u Lexicon für Theologie und Kirche*, izd. 2, J. HOFER-K. RÄHNER, Freiburg, 1957 i sl. (= *LThK*), 7, 780–782; K. KERTEKGE, *Rechtfertigung*, 231; F. J. ORTKEMPER, *Kreuz*, 72; W. BAUER, *Wörterbuch*, 1133–1134.

49 Usp. W. BAUER, 1134; G. DELLING, *Zueignung*, 15.32–33.35–36.97; N. HOFER, *Das Bekenntnis »Herr ist Jesus« und das »Taufen auf den Namen des Herrn Jesus«, u Tübinger theologische Quartalschrift*, 145 (1965), 1–12, 12; K. KERTELGE, *Rechtfertigung*, 231.

50 O. KUSS, *Römer*, 296.317–318; F. G. CREMER, *Der »Heilstod« Jesu in paulinischen Verständnis von Taufe und Eucharistie. Eine Zusammenschau von Röm 6,3f und 1 Kor 11,26, u Biblische Zeitschrift*, 14 (1970), 227–239, 231.

51 Tako npr. A. OEPKE, *eis*, 430; E. STOMMEL, *Abbild*, 5; C. K. BARRETT, *Commentary*, 122; K. KERTELGE, *Rechtfertigung*, 231; N. GAUMANN, *Taufe*, 73–74; E. SCHLINK, *Die Lehre von der Taufe*, Kassel, 1969, 39.

52 To ističu: W. BAUER, 1134; J. BETZ, *Taufe*, 615; G. WAGNER, *Problem*, 300; F. J. LEENHARDT, *Épître*, 88; E. SCHLINK, *Lehre*, 39.

53 Usp. R. SCHNACKENBURG, *N. Studien*, 41; E. BEST, *Body*, 66; E. LARSSON, *Christus*, 55; F.-J. ORTKEMPER, *Kreuz*, 72; W. THUSING, *Per Christum*, 68–69.

54 Tako naročito O. KUSS, *Römer*, 296.317–318, *Testament*, 123 bilj. 4.

ment« ili »duhovna sfera«. ⁵⁵ Drugi opet otklanjaju to »mistično« shvaćanje i u *baptisthēnai eis Khristón* vide istaknutu najintimniju povezanost između krštenika i Krista. Narav će povezanosti biti u slijedećim recima pobliže naznačena. ⁵⁶ Već je u r. 3b, koji pobliže tumači r. 3a, rečeno da je krštenik po krštenju u takvom odnosu prema Kristu da je povezan s njegovom smrću.

3. — »U njegovu smrt bismo kršteni«

Skoro je posve sigurno da Pavao s »njegova smrt« misli na povijesni događaj Isusove smrti na križu. U svakom slučaju smrt nije neko »područje« u koje bismo krštenjem uronili. Moglo bi se jedino desiti da »smrt« nema toliko u vidu sam povijesni čin umiranja koliko učinke smrti na križu. ⁵⁷ U svakom slučaju Apostol drži da *baptisthēnai eis tòn Khristón* zapravo uključuje i ima za rezultat *baptisthēnai eis tòn thánaton*. To je za Pavlov argumenat od iznimne važnosti. Tako on dokazuje da krštenik više nije podložnik grijeha jer ga je krštenje povezaló sa Kristovom smrću koja je bila za nj, kao i za sve koji se *eis Khristón* krste, smrt »na štetu« grijeha, kako će to Pavao precizirati u r. 10. Ali do njega nam preostaje dug put.

Rim. 6, 4: Syнетaphēmen oũn autō diá toũ baptísmatos eis tòn thánaton, hina hōsper ēgérthē Khristòs ek nekrōn diá tēs doksēs toũ Patrós, hoútōs kai hēmeis en kainótēti zōēs peripatēsōmen.

Pavao je prigovor iz r. 1 odbacio svojom tezom iz r. 2. Misao o umrlosti kršćanina u odnosu na grijeh povezao je s krštenjem koje nas dovodi u vezu s Kristom Isusom ili još pobliže s njegovom smrti. Te tvrdnje iz r. 3 slijedeći redak želi konačno i u cijelosti dokazati. Redak 4 pokazuje da je kršteni stvarno i temeljito mrtav na štetu grijeha i da »živjet ćemo« iz r. 2 imade posve drugi sadržaj.

1. — »Bismo dakle s njime suukopani po krštenju u smrt«.

Riječ »dakle« u r. 4 pokazuje da Apostol po prvi put u ovom odlomku ukratko sažima svoju misao. Čitalac ne smije do sad kazano zaboraviti, već zadržati na pameti kao ono što je konačno stečeno za daljnje argumentiranje. Isto tako sa »dakle« (*oũn*) Pavao želi gornje tvrdnje produžiti i pobliže razjasniti. To se posebice odnosi na »umrijesmo«

⁵⁵ Vidi V. WARNACH, *Taufe*, 295—296.

⁵⁶ G. DELLING, *Zueignung*, 50; P.—E. LANGEVIN, *Baptême*, 45; H. FRANKEMÖLLE, *Taufverständnis*, 22.

⁵⁷ Za r. 3b usp. M. BARTH, *Taufe*, 228; V. WARNACH, *Taufe*, 296; R. SCHNACKENBURG, *N. Studien*, 36.42; R. C. TANNEHILL, *Dying*, 24; F.—J. ORTKEMPER, *Kreuz*, 73; 72 bilj. 450; N. GAUMANN, *Taufe*, 74; W. THUSING, *Per Christum*, 69 bil. 28; H. FRANKEMÖLLE, *Taufverständnis*, 52.

(r. 2) i »za njegovu smrt bismo kršteni« (r. 3). Tako r. 4 doista posjeduje neobično važno mjesto u cijelome odlomku.⁵⁸

U vezi s r. 4a postoji nekoliko čisto literarnih problema. U prvom redu nije jasna *konstrukcija* rečenice. Sporno je kamo treba staviti »u smrt«, jer to možemo povezati sa »bismo suukopani« i tada bi rečenica glasila: »Bismo suukopani do u smrt«. Tako i postupa velika većina novijih egzegeta.⁵⁹ Međutim po sebi raspored bi mogao ostati i kakav jest. Tada bi »u smrt« bilo neposredno vezano uz »po krštenju«. Jedino bi, u ovom slučaju, posve ispravna gramatika iziskivala ponavljanje genitiva člana (*toū*) iza *baptismatos*.⁶⁰ Po nekima bi retku trebalo nadodati *autoū* iza *tòn thánaton*, ali stvarno izgleda da to ne bi bilo dopušteno.⁶¹ Kroz samo će tumačenje retka te razlike doći do izražaja. One doduše nisu bitne, ali je dobro da ih zapazimo.

(a) — »S njim bismo suukopani«.

Nema sumnje da je kao *bitan* učinak krštenja u našem odlomku uočen upravo »suukop« s »njime«. Taj dativ društva (*dat. sociativus*) ukazuje na to da je naš ukop s njime ostvaren onda kada je Krist bio ukopan. Krštenik je položen u grob Isusa Krista.⁶² Ipak nastaje pitanje zbog čega je Pavao upotrijebio izraz »ukopati« da bi izrazio bitni učinak krštenja i što zapravo taj izraz znači u našem retku. Istraživači raznoliko shvaćaju stvar. Po nekima, Pavao na ovom mjestu, kao i u cijelom odlomku, ima pred očima krsni obred i on ga razjašnjuje. Apostol baš zato upotrebljava »su-ukopati« jer ima u vidu *uronjenje* kojim bi Pracrkva obavljala krštenje. Tad je časovito iščeznuće ispod površine krsne vode slika onoga groba u koji je bio položen Krist da bi iz njega uskrsnuo što bi opet predstavljalo izronjavanje iz vode. Ta simbolika uranjanja i izranjanja pokazuje što se zbiva s krštenim: on po krštenju biva za grijeh »ukopan«, »utopljen« tj. mrtav da bi mogao, izronivši iz smrti, živjeti novim životom.⁶³ Nadodajmo da bi s tim načinom tumačenja onaj izraz »u smrt« mogao biti shvaćen kao da se radi o Kristovoj smrti. Izraz »po krštenju u smrt« bio bi strogo paralelan izreci iz r. 3 »bismo kršteni u njegovu smrt«. Radilo se tada o dva različita čina:

⁵⁸ Za upotrebu i značenje čestice »dakle«, usp. W. BAUER, 1175; W. GRUNDMANN, *syn.* u THW, VII, 766—798, 790; E. STOMMEL, *Abbild.*, 8; O. KUSS, *Römer*, 298; P.—E. LANGEVIN, *Baptême*, 54; H. FRANKEMÖLLE, *Taufverständnis*, 57.

⁵⁹ Usp. G. BORNKAMM, *Das Ende des Gesetzes. Paulusstudien* (Beiträge zur evangelischen Theologie, Bd. 16), München, 1952, 37 bilj. 6; R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 30, N. Studien, 39—40; V. WARNACH, *Tauflehre*, 291; P.—E. LANGEVIN, *Baptême*, 53; F. G. CREMER, *Heilstod*, 233; O. KUSS, *Römer*, 298, *Testament*, 132, 124 bilj. 5.

⁶⁰ Vidi npr. F. MUSSNER, *Zusammengewachsene*, 258 bilj. 6; E. LARSSON, *Christus*, 56; H. W. SCHMIDT, *Brief*, 109.

⁶¹ U svojim prijevodima r. 4 nadodaju *autou* ovi egzegete: F.—J. LEENHARDT, *Épître*, 90; C. K. BARRETT, *Commentary*, 119; H. W. SCHMIDT, *Brief*, 106—107; P. ALTHAUS, *Brief*, 60; *Bibel*, 1622. — Ipak se čini da je to suvišno, usp. G. DELLING, *Zueignung*, 78 bilj. 269; F.—J. ORTKEMPER, *Kreuz*, 74 bilj. 458.

⁶² Za takvo tumačenje »s njime«, usp. M. BARTH, *Taufe*, 230; V. WARNACH, *Taufe*, 297—298; G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 133; H. FRANKEMÖLLE, *Taufverständnis*, 55.

⁶³ Da bi Pavao u cijelome četvrtom retku i posebice u »su-ukopati« imao u vidu obred krsnog uranjanja, mišljenje je ovih autora: V. WARNACH, *Taufe*, 299; Ph. SEIDENSTICKER, *Taufe und Tod. Das Problem des leiblichen Todes im Römerbrief*, u *Studii Biblici Franciscani. Liber Annuus*, IV (1953—1954), Jerusalem, 1954, 117—183, 141, *Opfer*, 238—239; Y. TREMEL, *Baptême*, 87—88; D. M. STANLEY, *The New Testament Doctrine of Baptism. An Essay in Biblical Theology*, u *Theological Studies*, 18 (1957), 169—215, 205; J. HUBY, *Épître*, 208—209; P. ALTHAUS, *Brief*, 62; G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 133; J. BLANK, *Paulus und Jesus. Eine theologische Grundlegung*, München, 1968, 142 bilj. 18; F. G. CREMER, *Heilstod*, 232.

najprije krštenje koje bi nas dovelo u Kristovu smrt da budemo mrtvi za grijeh i potom, posve prirodno, bili bismo »s njime suukopani«. Sve bi to bilo slikovito predočeno uranjanjem koje predočuje i grob i smrt.⁶⁴ Nema sumnje da takvo razjašnjenje nije moguće po sebi odbaciti. Uostalom, veoma će ga rano prihvatiti predaja Crkve i propovjednici će ga rado njegovati.

Uza sve to velika većina istraživača drži da je Pavlova misao u r. 4 posve drukčije usmjerena. Apostol ne bi uopće imao u vidu krsni obred uranjanja, već bi postavio jednu nadasve teološku tvrdnju. Ishodišna točka za »bismo suukopani« bio bi članak iz najstarije ispovjedi vjere što susrećemo u *1 Kor.* 15, 4. Tu je za Krista rečeno: »Bi ukopan (*etáphē*)«. Razjašnjenje za »bi ukopan« i »bismo suukopani« iziskuje da se prisjetimo koju ulogu igra ukop za misao ljudi onoga vremena. Za naše je shvaćanje ukop nešto sasvim sporedno u odnosu na preminulog. Kod ukopa radi se prvenstveno o živima. Oni iz poštovanja ukopaju mrtvog, ali i zato da odstrane štetne posljedice raspadanja. Međutim, u stara vremena ukop je bio usredotočen na preminulog. Njegova duša, tako su stari držali, ne može poći u carstvo mrtvih, već se nalazi u blizini tijela sve dotle dok preminuli nije ukopan. Tek je s ukopom smrt konačno i u cijelosti ostvarena. U *1 Kor.* 15, 4 sa »bi ukopan« vjernik ispovjeda da je Krist doista stvarno i u potpunosti preminuo tj. sišao u carstvo preminulih. Izraz »bismo suukopani« ništa drugo ne kaže, već da smo i mi u krštenju doživjeli istu sudbinu kao i Krist. U r. 3 Pavao je ustvrdio da nas je krštenje uvelo u Isusovu smrt. Redak 4 povlači samo zaključak (»dakle!«) iz ranije rečenog. »Bismo suukopani« prema tome veli da smo mi u odnosu na grijeh posvema, stvarno i konačno mrtvi. Ukopani smo! Pavao je tako svoju tezu dokazao. Aorist »bismo ukopani« pokazuje da Apostol imade u vidu jedan čin koji se je dogodio jedanput u prošlosti i da se više ne da ponoviti. Događaj što ga *synetáphēmen* ima u vidu isti je s *etáphē* iz *1 Kor.* 15, 4, a to je Isusov silazak u carstvo umrlih, odnosno naše »biti apsolutno mrtav« pred doskorašnjim vladarom, koji bijaše grijeh.⁶⁵

Za ovaj način shvaćanja, koji nam se čini istinitijim od ranije spomenutog, izreka *eis tòn thánaton* ne predstavlja naročitih poteškoća, makar je u stanovitom smislu riječi višak, ako se od prve uoči potpuni smisao glagola »su-ukopati«. Izraz valja neposredno nadovezivati na »bismo suukopani« i čitati kao jedan oblik i jedan čin. Ne radi se o Kristovoj smrti, što već natuknuje nedostatak *autoū*, već o smrti krštenoga. Kršteni je, što se grijeha tiče, tako posvema mrtav (»do u smrt«) da je na njegovu štetu »ukopan«.⁶⁶

⁶⁴ Vidi M. RISSI, *Taufe*, 78 i gornju bliješku.

⁶⁵ Pavao u r. 4 uopće nema u vidu obred krštavanja uranjanjem već misli na *1 Kor.* 15, 4 (»bi ukopan«). U tome smislu pišu: E. STOMMEL, *Abbild*, 2.14; M. RISSI, *Taufe*, 78 bilj. 85; C. K. BARRETT, *Commentary*, 123n; P.—E. LANGEVIN, *Baptême*, 53.49.54; B. REY, *Créés*, 96; R. C. TANNEHILL, *Dying*, 34; F.—J. ORTKEMPER, *Kreuz*, 73. — Za značenje »su-ukopati« u koliko to znači konačnu smrt, usp. E. STOMMEL, »Begraben mit Christus« (*Röm* 6,4) und der Taufritus, u *Römische Quartalschrift*, 49 (1954), 1—20, 7—10; R. SCHNACKENBURG, *N. Studien*, 39—40; F.—J. LEENHARDT, *Epître*, 90; E. LARSSON, *Christus*, 56; R. C. TANNEHILL, *Dying*, 34; E. SCHWEITZER, *Die »Mystik« des Sterbens und Auferstehens mit Christus bei Paulus*, u *Evangelische Theologie*, 26 (1966), 239—257, 249 bilj. 49; L. FAZEKAS, *Taufe*, 308—309; B. REY, *Créés*, 96—97; N. GAUMANN, *Taufe*, 74—75; J. BLANK, *Paulus*, 142 bilj. 18; 148; H. FRANKEMÖLLE, *Taufverständnis*, 56. — O aorismom značenju glagola, vidi V. WARENHACH, *Taufe*, 297—298, *Tauflehre*, 293; P.—E. LANGEVIN, 49.54.54 bilj. 84.

⁶⁶ O takvom tumačenju »u smrt« usp. E. STOMMEL, *Abbild*, 9; P.—E. LANGEVIN, *Baptême*, 47.54; J. BLANK, *Paulus*, 148.142 bilj. 18; G. DELLING, *Zueignung*, 78 bilj. 268, 79 bilj. 275.

(b) »Po krštenju«

U vezi s riječi *báptisma* valja istaknuti nekoliko opaski. Čini se da tu riječ poznaje jedino novozavjetni grčki i nitko više. Načinjena je kao kovanica da bi označavala kršćanski inicijacijski čin. Makar u grčkome postoji riječ *baptismós*, krsni je tekstovi ne upotrebljavaju. Sve to navodi na pomisao da su kršćani stvorili novu riječ, da bi time izrazili kako se njihovo religiozno doživljavanje posvema razlikuje od onoga što su doživljavali Židovi i pogani koji su inače posjedovali analogne obrede. Kršćanski se krst ne da na ništa drugo svesti.⁶⁷

Uloga krštenja za sve dosadašnje radnje koje je Pavao već spomenuo (»umrijesmo«, »bili smo ukopani s«) i koje će kasnije spomenuti, iako neće izričito spominjati riječ »krštenje«, on je istaknuo prijedlogom *diá*. Taj *diá* kaže da je krštenje *sredstvo* kojim smo suukopani s Kristom. Ono je uzrok ili razlog našeg suukopanja. Čak se može kazati da je krštenje mjesto, odnosno čas, kad je za pojedinca ostvareno, ili su na nj protegnute, posljedice općeg ukopa čovječanstva što se nekoć zbilo s preminulim Isusom Kristom. Teško se odlučiti koje je od značenja prijedloga *diá* na ovome mjestu glavno. Može se desiti da ih ima istodobno više.⁶⁸ U svakom je slučaju krštenje nešto osnovno kod uvođenja kršćanina u intimnu Isusovu povijest. Povezanost je između Krista i krštenoga takve naravi da je Isusov ukop kršćaninov *su-ukop*. Kasniji će reci pokazati da taj izraz nije osamljen ili slučajan već da s ostalima izrazuje temeljnu Apostolovu misao o učinkovitosti (»po«!) krsnoga čina.

2. — Redak 4 bc

Pavao započinje drugi dio četvrtog retka *namjernom rečenicom*. Ona će istaknuti *pozitivni* vidik krsnog čina jer je posvemašnje umiranje za grijeh imalo jedan posve određeni cilj. Apostol veli »kao što — tako i«⁶⁹ ističući time jednu osnovnu misao, ne samo svoje krsne teologije, već uopće svoga naziranja na kršćansku vjeru. Sve ono što se dogodilo s Kristom, učinjeno je za nas. Svrha krštenja i jest da nas dovede u takvu povezanost s Isusom da njegova povijest ili sudbina, ako se tako smije govoriti, postane povijest i sudbina krštenoga. Ništa drugo i ne žele reći glagoli načinjeni od prijedloga »s« što ih posebice susrećemo u našem odlomku (već smo naišli na »su-ukopati«). Ipak r. 4 bc neobično je sastavljen. Čovjek bi očekivao da će Pavao, istaknuvši Kristovo uskrsnuće, kazati da je i kršteni po krštenju s Kristom »su-uskrsnuo« kao što je bio s njime i »su-ukopan«. Pavao to ne veli već govori o »hodati u novosti života« što je bez ikakve sumnje povezano s Kristovim uskrsnućem.

67 Za izvornost riječi *báptisma* svjedoče A. OEPKE, *baptízo*, 543; T. F. TORRANCE, *Aspects of Baptism in the New Testament*, u *Theologische Zeitschrift*, 14 (1958), 241—260, 254; E. STOMMEL, *Taufriten*, 5; J. YSEBAERT, *Greek*, 52.

68 O značenjima za *diá*, usp. W. BAUER, 356 sl.; F. MUSSNER, *Zusammengewachsene*, 258; V. WARNACH, *Taufe*, 297—298; F.—J. ORTKEMPER, *Kreuz*, 74 bilj. 459; H. FRANKEMOLLE, *Taufverständnis*, 35. — Općenito o instrumentalnoj ulozi krštenja u r. 4 usp. P.—E. LANGEVIN, *Baptême*, 54 bilj 84; H. FRANKEMOLLE, 99.

69 Vrijednost »kao što — tako i« posebice naglašava H. FRANKEMOLLE, *Taufverständnis*, 57—58.105.

Riječ »novost« (*kainótēs*) u Novom Zavjetu susrećemo jedino kod Pavla. Ona kao i eksplikativni genitiv *zōēs* predstavljaju eshatološku vrednotu. »Život« koji krštenik postiže nije bilo kakav već »nov« tj. onaj život koji ne pozna svršetka protežući se u vječnost. Pavao doista drži da krštenje uvjetuje jednu radikalno novu egzistenciju koja je apsolutna novina u odnosu na dotadašnji oblik života. Kad se ne bi radilo o pojmovnom i misaonom anahronizmu, Pavlovu bismo misao najbolje izrazili kad bismo rekli da po njemu krštenje stvara ili daje jednu novu »narav« ili bolje »nadnarav«. Tako ipak nije dobro govoriti jer Apostol ne misli niti se izražava u kategoriji »narav« odnosno »nadnarav«. Uza sve to, on u »novosti života« vidi dar koji je kršteniku dan da bi ostao trajno. Govoreći u r. 4 b o *Isusovu uskrsnuću* Pavao daje naslutiti da je taj novi život krštenoga uskrsnuli život što ga u cijelosti posjeduje Krist. Pavao ne govori o uskrsnuću krštenoga valjda zbog toga što će »novi život« postići svoju potpunu rascvalost o konačnom uskrsnuću kada se Krist objavi. Kršteni već imade onaj konačni život, ali njegova trka nije još dovršena jer stvarnosti još nisu našle svoje konačno određenje po Kristu u Bogu. Radi toga je »novost života« i realnost i zadatak koji treba *ostvarivati* tijekom ovoga života. U svakom slučaju smrt je nešto što je krštenome iza leđa, on joj je izmaknuo jer posjeduje »život«. Konačni ili eshatološko-»novi« život već obasjava ovozemnu egzistenciju krštenoga.⁷⁰

Kršteni mora pokazati životom da već posjeduje i živi konačni život. Da bi to izrazio, Pavao upotrebljava konjunktiv aorista *peripatēsōmen*. Taj oblik, ukoliko je prošli, pokazuje da je na jednom prošlom događaju — a to je Kristovo uskrsnuće i krštenje krštenika — zasnovana sadašnja naredba življenja novim životom. Taj konjunktiv aorista ima prezentsko i imperativno značenje.⁷¹

Sam glagol *peripatēō* u izvornom značenju veli »ići okolo«, »obilaziti«, »hodati tamo-amo«, »šetati«. Pavao ga, posve semitski, upotrebljava u prenesenom smislu označujući njime način života, moralno življenje, etički vidik kršćanske opstojnosti. Riječ i u prenesenom smislu zadržava originalni naglasak trajnog gibanja i napredovanja. Život krštenog čovjeka treba da nosi oznake novoga života. Kršteni mora napredovati u novome životu dok ne postigne konačnu puninu o uskrsnuću od mrtvih. Glagol *peripatēō* pokazuje praktičnu stranu Pavlova razmišljanja i uključuje svakodnevnu egzistenciju krštenoga. Krštenje pruža jednu stabilnu realnost — novi život — ali ono nije neki magijski i magloviti čin koji ne bi bio povezan sa životom. Naprotiv, svakodnevno moralno »hodaње« mora pokazivati da je kršteni dobio konačnu stvarnost, a to je život.

⁷⁰ O »novosti života«, usp. G. BORNKAMM, *Ende*, 38 bilj. 9; V. WARNACH, *Taufe*, 301—302; E. BEST, *Body*, 45; J. HUBY, *Épître*, 209; F.—J. LEENHARDT, *Épître*, 91—92; O. KUSS, *Römer*, 298—299; *Testament*, 125; A. FEUILLET, *Mort du Christ et mort du chrétien d'après les épîtres pauliniennes*, u *Revue Biblique*, 66 (1959), 481—513, 498; E. LARSSON, *Christus*, 69; H. W. SCHMIDT, *Brief*, 109; E. DINKLER, *Taufe*, 631; J. BEHM, *Kainotes*, u *ThW*, III, 452—453; R. C. TANNEHILL, *Dying*, 14; B. REY, *Créés*, 98—99; K. KERTELGE, *Rechtfertigung*, 263; N. GAUMANN, *Taufe*, 74; F.—J. ORTKEMPER, 81.75 bilj. 464; BIBEL, 1623.1627; W. THÜSING, *Per Christum*, 143; H. FRANKEMÖLLE, *Taufverständnis*, 59; G. DELLING, *Taufe*, 262.

⁷¹ U vezi sa »hodati naokolo«, usp. W. BAUER, *Wörterbuch*, 1286 sl.; H. SEESEMANN, *Peripatēō*, u *ThW*, V, 940—946; G. BORNKAMM, *Ende*, 38; V. WARNACH, *Taufe*, 301; E. STOMMEL, *Abbild*, 15; M. BOUTTIER, *En Christ*, 47; H. W. SCHMIDT, *Brief*, 109; P.—E. LANGEVIN, *Baptême*, 56; N. GAUMANN, *Taufe*, 65.77.124—125.130; F.—J. ORTKEMPER, *Kreuz*, 75 bilj. 463; H. FRANKEMÖLLE, *Taufverständnis*, 59—60.

Doista se čini da je Apostol rekao nešto temeljno u r. 4 razjašnjujući kršćansku egzistenciju polazeći od krštenja. Taj nas je čin, ukopavši nas s Kristom, istrkao na definitivni način ispod vlasti grijeha. Krštenje više ne postoji za tog silnika koji je nad njim vladao, jer je bio rođen u grešnom Adamovu rodu. Oslobođen grijeha, kršćanin posjeduje već sada konačni život. Uskrsnuli život bit će puna mjera i posvemašnja dozrelost sadašnjeg života. Na krštenome je da svojim načinom življenja posvjedočuje realnosti što mu ih je podijelilo krštenje koje ga je dovelo u najužu povezanost s Kristom.

Imamo dojam da je Pavao već rekao bitno. Kasniji reci, nimalo suvišni, kazano će produbljivati, osvjetljivati novim svjetlom i obogaćivati još nerečenim pojedinostima. To je, kako izgleda, slučaj i s r. 5, makar bi se po obujmu studija koje su toj rečenici posvećene, moglo pomisliti da je ona najpresudnija za Pavlovo razmišljanje o krštenju, što znači o kršćanskoj egzistenciji. Ali o r. 5 i slijedećima jedne druge zgođe.

RÉSUMÉ

Le travail suit de plus près le débat, assez compliqué et complexe, concernant l'interprétation de *Rom.*, 6, 1—4. L'auteur n'y a aucune originalité en vue (il voudrait un jour étudier la théologie du baptême chez S. Paul). Il donne un aperçu, très détaillé et minutieux, des opinions sur la manière de comprendre ces versets si difficiles à commenter. Bien entendu, il est à maintes reprises amené de déclarer son avis ou tout au moins d'opter pour une solution parmi tant d'autres. Il croit par exemple que Paul n'interprète pas dans *Rom.*, 6, 1—4 la liturgie baptismale de son temps. C'est ainsi que le verbe «ensevelir avec» au v. 4 n'aurait rien à voir avec l'immersion baptismale mais il proviendrait plutôt de *1 Cor.*, 15, 4. L'expression signifierait: être définitivement ou bien tout à fait mort à l'égard du péché. La vie dont bénéficie le baptisé est une vie eschatologique; elle est participation à la vie du Ressuscité. Paul ne parle pas à cet endroit de la résurrection à propos du chrétien parce que la résurrection glorieuse est encore à attendre. Néanmoins, le baptisé mort au péché par la sépulture baptismale et possédant déjà la vie définitive — doit vivre dès ici-bas une vie le plus possible conforme à la vie éternelle. L'analyse reprendra avec le v. 5.